

Yayına Geliş Tarihi:27/03/2023
Yayına Kabul Tarihi:17/04/2023
Online Yayın Tarihi:29/04/2023

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:7, Sayı:18, Yıl:2023, Sayfa:70-93
ISSN: 2587-2206

GAZHANELERDE DÖNÜŞÜMÜN DUBLİN İLKELERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ ve YEDİKULE GAZHANESİ İŞLEV ÖNERİSİ

Selin ARABULAN¹,
Bünyamin DEMİREL²

Özet

19.yüzyılda varlığı yoğun olarak hissedilen Sanayi devrimi teknolojiye yön verdiği kadar şehirlerin kentleşme süreçlerine de yön vermiştir. Ulaşım ağları, bu ağlara ve su kaynaklarına yakın konumlanan geniş kapsamlı sanayi tesisleri, tesis çalışanları için üretilen konut ve lojmanlar dönemin kentlere kattığı önemli donatılardır. Nüfus artışları ve hızlı şehirleşme hareketleri ile kentlerin merkezlerinde kalan bu sanayi alanları 1950'li yıllardan itibaren değişen üretim sistemleri nedeniyle terk edilmişlerdir. Diğer yandan merkezi konumları ve geniş kullanım potansiyelleriyle bu alanlar tüm dünyada kentsel dönüşüm ve yeniden işlevlendirme projelerinin cazip alanları haline gelmişlerdir.

Çalışmada, kullanım dışı kalmış endüstriyel miras alanlarından Yedikule gazhanesine odaklanılmıştır. Bu yapının atıl durumundan çıkarılarak güncel ve doğru bir işlevle sürecine devam etmesi ve kentsel belleğe katkıda bulunması hedeflenmektedir. Doğru işlevi belirleyebilmek amacıyla önce endüstri mirasının belgelenmesine, korunmasına, konservasyonuna, değerinin anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla 2011 yılında kabul edilen Dublin ilkeleri açıklanmış ve tablolştırılmıştır. Gazhane yapılarının tanınır dünya örnekleri Viyana Simmering ve Londra King's Cross Gazhaneleri ve ülkemizde işlevlendirilmiş Hasanpaşa ve Kuzguncuk Gazhane yapıları ilke tabloları yardımıyla çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Çalışma konusu Yedikule Gazhane birimleri detaylı olarak tanımlanmıştır. Yapıyı alan olarak seçen mimari yarışmalar ve araştırma içerikli yazılı materyaller işlev önerisi açısından derlenmiştir. Bulgular değerlendirilip yorumlanarak öneri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel Miras, Yeniden İşlevlendirme, Sanayi Devrimi, Toplumsal Bellek, Gazhane Yapıları, Yedikule Gazhanesi.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü selinarabulan@trakya.edu.tr ORCID No: 0000-0002-8409-6489

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. bnmndemirel@gmail.com ORCID No: 0000-0003-4709-7949

Atıf/Citation: Arabulan, S. & Demirel, B. (2023). Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yedikule Gazhanesi İşlev Önerisi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 70-93.

EVALUATION OF THE TRANSFORMATION IN GASWORKS WITHIN THE SCOPE OF DUBLIN PRINCIPLES. AND YEDİKULE GASWORKS FUNCTION PROPOSAL

Abstract

The Industrial Revolution, felt intensely in the 19th century, gave direction to the urbanization processes of cities as well as to technology. Transportation networks, wide-ranging industrial facilities located close to these networks and to water resources, housing and lodgings produced for workers are important equipment that the period added to cities. These industrial areas, which remained in the centers of the cities with population increases and rapid urbanization movements, have been abandoned since the 1950s due to the changing production systems. Due to their central location and wide usage potential, they have become attractive areas for urban transformation and re-functioning projects all over the world.

The study focuses on the Yedikule gasworks, one of the industrial heritage sites that has been out of use. It is aimed that this building will be removed from its idle state and continue its process with an up-to-date and correct function and contribute to the urban memory. In order to determine the correct function, first the Dublin principles adopted in 2011 to assist in the documentation, conservation and appreciation of the industrial heritage are explained and tabulated. World-renowned examples of gaswork structures, Vienna Simmering and London King's Cross Gasworks, and Hasanpaşa and Kuzguncuk Gazhane structures, functioned in our country, are analyzed and evaluated with the help of principle tables.

Yedikule Gaswork units, which are the subject of the study, are defined in detail. Architectural competitions that chose the building as a site and written materials with research contents have been compiled in terms of function proposal. A proposal was developed by evaluating and interpreting the findings.

Keywords: *Industrial Heritage, Reuse, Industrial Revolution, Social Memory, Gaswork Structures, Yedikule Gasworks.*

GİRİŞ

Sanayi devrimi ve günümüz arasında bir köprü niteliği taşıyan endüstriyel miras yapıları yeniden işlevlendirilerek alanın belleğinin korunması, sürekliliğin sağlanması, kültürel zenginliklerinin geleceğe aktarılması yönünden oldukça önemlidir. Çalışmanın amacı endüstriyel yapıların kültürel dönüşümlerine ışık tutmak ve yeniden işlevlendirilmeye ihtiyaç duyan Yedikule gazhane binasına yönelik dönüşüm önerileri getirmektir.

Çalışmada, kullanım dışı kalmış endüstriyel miras alanlarından Yedikule gazhanesine odaklanılmıştır. Bu yapının, atıl durumundan çıkarılarak, güncel ve doğru bir işlevle sürecine devam etmesi ve kentsel

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 belleğe katkıda bulunması hedeflenmektedir. Doğru işlevi belirleyebilmek amacıyla önce Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi ICOMOS ve Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi TICCIH tarafından 2011 yılında kabul edilen Dublin ilkeleri açıklanmıştır. Bu ilkeler endüstri mirasının belgelenmesine, korunmasına, konservasyonuna, değerinin anlaşılmasına yardımcı olmak üzere imzalanmıştır.

Gazhane yapılarının tanınır dünya örnekleri Viyana Simmering ve Londra King's Cross Gazhaneleri ve ülkemizde işlevlendirilmiş Hasanpaşa ve Kuzguncuk Gazhane yapıları ilke tabloları yardımıyla çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Verilen örnekler neticesinde geçmişin kent belleğinin korunmasının önemine, dönüşüm ve yeniden işlevlendirme sırasındaki kilit rolüne dikkat çekilerek ileride gerçekleşecek yeniden işlevlendirme süreçlerine ışık tutulmak istenmektedir.

Çalışma konusu Yedikule Gazhane birimleri fotoğraf ve tanımlamalar yardımıyla tanımlanmıştır. Yapıyı alan olarak seçen mimari yarışmalar ve araştırma içerikli literatür işlev önerisi açısından taranarak derlenmiştir. Bulgular değerlendirilip yorumlanarak öneri getirilmiştir.

1. TOPLUMSAL BELLEK VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Sanayi devrimi 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan buharlı makineler yardımıyla üretimin hız kazanarak seri üretime geçildiği ve sermayenin de hızlı bir artış yaşadığı dönemdir. İlk olarak Birleşik Krallık'ta ortaya çıkan sanayi devrimi, Avrupa'ya, sonrasında ise tüm dünyaya yayılmıştır. Sanayi devrimi ile ekonomik, sosyal ve toplumsal dönüşümler de gerçekleşmiştir.

Sanayi devrimi ile bir dönüşüm de mimarlık alanında yaşanmıştır. Kentlerde endüstrileşme sürecinde ağır makineleri ve insan yükünü karşılamak amacıyla yeni yapı türleri, biçimleri, inşa yöntemleri ve malzemeleri, en önemlisi yeni tasarım teknikleri ve yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu tasarım yaklaşımları ile yapılan yapılar dayanımları sayesinde uzun yıllar boyunca ayakta kalmayı başarmış ve işlevini sürdürmüş yapılardır. Ancak teknolojinin gelişmesi ve günün koşullarına uyum sağlayamamaları sonucu kullanım dışı kalmışlardır. Kullanım dışı kalan yapılar, zamanla tahrip olmalarına rağmen geçmiş ve günümüz arasında bir köprü görevi görmektedirler.

Bir mimari yapının geçmişten taşıdığı izlerin ve kullanıcılarının sahip olduğu bireysel veya toplumsal kültürel değerlerin birleşimi o mimari yapının, yani mekânın belleğini oluşturmaktadır (İlknur ve Başar, 2021). Endüstriyel miras yapıları da inşa edildikleri dönemin ekonomik, sosyal,

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
sanatsal ve kültürel özelliklerini, belleğini, gelecek kuşaklara aktarmaktadırlar. Toplumsal bellekte yer edinen bu yapıların tahrip olmaları, yine toplumsal belleğe zarar vermektedir. Bu nedenle bu yapıların bellek aktarımının sağlanabilmesi o yapının korunmasına, toplum tarafından kullanılmasına, özgün işleviyle veya yeni güncel kullanımıyla kent yaşamına dâhil olmasına bağlıdır.

Sanayi devrimi ve günümüz arasında köprü niteliği taşıyan bu yapılar “*endüstriyel miras*” olarak adlandırılmaktadır. Endüstri mirası, “*endüstriyel yapılar, kompleksleri, alanları ve endüstriyel peyzajın yanı sıra devam eden ya da geçmişteki üretim biçim ve sürecinin, hammadde çıkarımı ve ürüne dönüştürülmesinin ve ilgili enerji ve ulaşım altyapılarının kanıtları olan makine, obje ve yapıları*” kapsayan yerleşkeler olarak tanımlanmaktadır (Yavaşoğlu ve Özgül, 2020:975).

Yeniden işlevlendirmenin amacı çağdışı kalmış kullanılmayan yapılara yeni işlevler kazandırarak kent hayatına kavuşturmak, bu yapıları toplum yararına sunmak ve kentlinin de bu yapılardan yararlanmasını sağlamaktır (Öztürk ve Koramaz, 2020:123; İlknur ve Başar, 2021:90).

Bir endüstri yapısının tarihi, kültürel ve mimari birikimi, alanlar ve kent arasındaki ilişki gözetilerek, eski kimliği korunarak yeniden işlevlendirirken kentin tarihi ve geçmişi hakkında bize kaynak olduğu ve kültürel sürdürülebilirliğini devam ettirdiği unutulmamalıdır (Karıptaş vd., 2015:516; Özden, 2002:148).

2. DUBLİN İLKELERİ

ICOMOS ve TICCIH, endüstriyel mirasın kendine özgü yapısını ve çağdaş ekonomik, yasal, kültürel ve çevresel bağlamlarla ilişkisinin bir sonucu olarak onu etkileyen sorunları ve tehditleri benimseyerek kabul eden kuruluşlardır. Bu nedenle toplumların bir parçası olarak endüstriyel mirasın belgelenmesine, korunmasına, muhafaza edilmesine ve takdir edilmesine yardımcı olmak üzere 2011 yılında Dublin ilkelerini yayınlamışlardır. Tanım ve bilgilendirmenin haricinde dört ana başlığa ayrılmış olan bu ilkeler toplam 12 maddedir (Icomos,2023).

1. Endüstriyel miras yapılarını, sitelerini, alanlarını, peyzajlarını ve değerlerini belgelemek ve anlamak

- Endüstriyel yapıların, sitelerin, peyzajların ve ilgili makine, teçhizat, kayıtlar veya maddi olmayan unsurların araştırılması ve belgelenmesi, bunların tanımlanması, korunması, miras önem ve değerlerinin takdir edilmesi için esastır.

- Endüstriyel miras alanlarını ve yapılarını araştırmak, belgelemek, koruma ve yönetim için bütünlük bir temel sağlamak için tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutlarını ele almalıdır.
- Endüstriyel miras alanlarının veya yapılarının önemini anlamak için bir bölgenin veya ülkenin endüstriyel ve sosyo-ekonomik tarihi veya dünyanın diğer bölgeleriyle bağlantıları hakkında kapsamlı bilgi gereklidir.

2. Endüstriyel miras yapılarının, sit alanlarının ve peyzajların etkin bir şekilde korunmasını ve muhafazasını sağlamak

- Makineleri ve kayıtları da dâhil olmak üzere endüstriyel miras alanlarının ve yapılarının korunması ve muhafazasının sağlanması için uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alınmalı ve uygun şekilde uygulanmalıdır.
- Yapıların, sitlerin, alanların, peyzajların ve bunların yerleşimlerinin ve ilgili nesnelere, belgelerin, çizimlerin ve arşivlerin veya somut olmayan mirasın entegre envanterleri ve listeleri, bu etkin yönetim ve koruma politikalarının ve koruma önlemlerinin bir parçası olarak geliştirilmeli ve kullanılmalıdır.
- Aktif endüstriyel yapılar veya miras açısından önem taşıyan alanlar söz konusu olduğunda, bunların devam eden kullanımlarının ve işlevlerinin, miras önemlerinin bir kısmını taşıyabileceği ve canlı bir üretim veya çikarma tesisi olarak fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlayabileceği kabul edilmelidir.
- Bütünlük veya işlevsel bütünlük, endüstriyel miras yapılarının ve alanlarının önemi açısından özellikle önemli olduğundan, binalara ve içeriklerine koruma önlemleri uygulanmalıdır.

3. Endüstriyel miras yapılarını, sitelerini, alanlarını ve peyzajlarını korumak ve sürdürmek

- Uygun orijinal veya alternatif ve uyarlanabilir kullanım, endüstriyel miras alanlarının veya yapılarının korunmasını sağlamanın en yaygın ve çoğu zaman en sürdürülebilir yoludur.
- Mümkün olan her yerde, fiziksel müdahaleler tersine çevrilebilir olmalı ve yaş değerine ve önemli iz veya işaretlere saygı göstermelidir. Değişiklikler belgelenmelidir.
- Endüstriyel miras alanlarının veya yapılarının muhtemel fazlalığı, hizmetten çıkarılması ve/veya uyarlanması durumunda, örneğin

bileşenlerin yıkılması ve makinelerin kaldırılması gerektiği durumlar dâhil olmak üzere süreçler kaydedilmelidir.

4. Kamu ve kurumsal farkındalığı artırmak ve eğitim ve araştırmayı desteklemek için endüstriyel yapıların, sitelerin, alanların ve peyzajların miras boyutlarını ve değerlerini sunmak ve iletmek

- Endüstriyel miras, çok boyutlu olarak iletilmesi gereken bir öğrenme kaynağıdır.
- Aktif endüstriyel miras alanlarının ziyaretleri ve operasyonlarının yanı sıra tarihçeleri, makine ve endüstriyel süreçleri ile ilgili hikâyeler ve somut olmayan mirasın tanıtımı, endüstri veya şehir müzeleri ve yorumlama merkezleri, sergiler, yayımlar gibi programlar ve tesisler, web siteleri, bölgesel veya sınır ötesi güzergâhlar, çağdaş toplumlar için anlamının tam zenginliği içinde endüstriyel mirasa yönelik farkındalık ve takdiri artırma araçları olarak geliştirilmeli ve sürdürülmelidir.

Belgeleme ve Anlama	Koruma ve Sürdürme	Koruma ve Bakım	Sunma ve İletme
Unsurları araştırma ve belgeleme, tanımlama, koruma ve miras önem ve değerlerini takdir etme	Uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alma ve uygulama	Uygun orijinal veya alternatif kullanım ile koruma	Halk ve özel sektörü bilinçlendirme
Tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutları ele alma	Envanterleri ve listeleri, etkin yönetim ve koruma politikalarının ve önlemlerinin bir parçası olarak geliştirme ve kullanma	Geri döndürülebilir fiziksel müdahale, yaş değerine, önemli iz ve işaretlere saygı	Sergiler, yayımlar, web siteleri vb. kaynaklar aracılığı ile farkındalık oluşturma ve sürdürme
Bölgenin/ ülkenin endüstriyel ve sosyoekonomik tarihi veya diğer bölgelerle bağlantılar hakkında kapsamlı bilgi aktarma	Devam eden kullanım ve işlevlerin fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlama	Yıkım, kaldırma, uyarlama süreçlerinin kaydı	
	Yapılara ve çevrelerine bütüncül koruma önlemleri uygulama		

Tablo 1. Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesine Yönelik Dublin Prensipleri

Dublin prensipleri bu konuda yayımlanan en önemli uluslararası kaynaklardan biridir. Endüstriyel bir alanın yeniden işlevlendirilmesi sırasında dikkat edilmesi gereken ölçütlere yer vermektedir. Prensipler özetlenerek oluşturulan tablo yardımıyla endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilme süreci sistematik olarak yorumlanmaktadır (Tablo 1).

3. GAZHANELERİN BELLEK AÇISINDAN DÖNÜŞÜMÜ

18. yüzyılın sonlarına doğru Belçikalı Minckelaers isimli eczacı maden kömürünü ısınmak için kullanırken ışık saçtığını fark etmiştir. Kömürden gaz elde etme yöntemi ise Belçika'da ve bilim dünyasında yayılmış ve araştırmalara başlanmıştır. İngiltereli bir bilim insanı Murdock, bu gazın patlama ve parlama özelliklerinin olduğunu kanıtlamış ve gazın öldürücü bir kuvvetinin olduğunu keşfetmiştir. Ancak daha sonra bir depoda yaktığı devasa hacimli gazın herhangi bir şekilde patlamadığına ve ışık saçtığına şahit olmuştur. Bu ışık ile kentlerin aydınlatılabileceğini ortaya atmıştır. Devamında ise 1882 yılında GasLightandCokeCo. isimli ilk havagazı şirketi kurulmuştur (Özolcay, 2018).

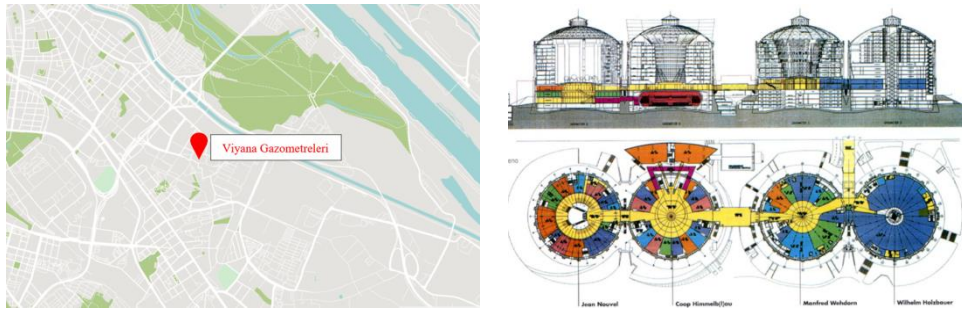
Tüm dünyada gaz üretimi için çalışmalar yapılırken İstanbul'da da durum aynı şekilde ilerlemektedir. Ancak ilk gaz üretim tesisi 1853 yılında Dolmabahçe'de inşa edilmiştir. Dolmabahçe Gazhanesi'nin kuruluş amacı sadece Dolmabahçe Sarayı'nın aydınlatılmasıdır (Mimarlikdergisi,2022). Zamanla Beyoğlu ve Pera sokaklarının aydınlatılması için de kullanılmıştır. Beylerbeyi Sarayı'nın aydınlatılması için 1864 yılında Kuzguncuk Gazhanesi, 18. yüzyılın başlarında inşa edilen Hasanpaşa Gazhanesi, ilk sosyal amaçlı aydınlatma için inşa edilen Yedikule Gazhanesi İstanbul'da inşa edilen diğer gazhanelerdir (Kültürevanteri a,2022).

Elektrik enerjisi teknolojisinin gelişimi, gazhanelerdeki üretim maliyeti ve yeterli verimin alınamaması gibi sebepler bu yapıların atıl kalmasına neden olmuştur. Endüstriyel miras ve toplum belleği açısından oldukça önemli olan bu yapılar tüm dünyada ve ülkemizde yeniden işlevlendirilerek korunmaya alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde yeniden işlevlendirilen gazhane yapılarının örneklerine yer verilmektedir.

Yapılan işlevlendirme ve dönüşüm çalışmalarını inceleyerek tablo yardımıyla çıkarımlarda bulunabilmek amacıyla tanınırlığı yüksek iki dünya iki Türkiye örneği seçilmiştir. Bunlar; Avusturya-Viyana Simmering ve İngiltere Londra King's Cross Gazhanesi, ülkemizde ise Hasanpaşa ve Kuzguncuk Gazhaneleridir.

Viyana Simmering Gazhanesi

Viyana Gazometreleri kentin merkezinde konut bölgesi olan Simmering’de bulunmaktadır (Resim 1). Simmering Gazometreleri mimar Theodor Herrmann tarafından 1896 yılında inşasına başlanmış ve 1899 yılında tamamlanmıştır. İnşa edildiği tarih itibariyle aynı amaçla kurulan yapıların en büyüğü olma unvanını kazanmıştır. Diğer bir farklı özelliği ise demir strüktürün tuğla duvarlar ile saklanmış olmasıdır. Viyana gazometreleri toplam dört adet gazometreden oluşmaktadır. Her birinin çapı 62.85 metre ve ortalama yükseklikleri 72.5 metredir. Uzun yıllar kentin gaz ihtiyacını karşılayan yapı 1985 yılında kullanım dışı kalmıştır. Aynı zamanda endüstriyel miras olması sebebiyle 1981 yılında koruma altına alınmıştır. Kapanmasının hemen ardından yeniden işlevlendirme için çalışmalar başlamıştır.

Resim 1. Viyana Simmering Gazometrelerinin Konumu (yazarlar tarafından düzenlenmiştir) ve Yeniden İşlevlendirilme Projesi (Polyucee,2022)

1987 yılında ilk olarak sergi ve müze olarak kullanılmıştır. İlk dönüşüm şekliyle, iki ayda bir konser sesleri ve ışıkları partilerde kullanılan sıvı oksijen üzerinde yansıtılmıştır. Bu konserler sayesinde hala kullanılabilir durumda olan tek gazometre kendi işlevi ile kullanılmış ve bu kullanım mekâna sınırlı paylaşma ve belleğini aktarma imkânı vermiştir. Ancak tesislerin yüksek koruma maliyetleri nedeniyle bu kullanıma son verilmiş, 1995 yılında bir işlevlendirme yarışması açılmıştır (Ercivan, 2004; Tabak, 2011). Dönüşüm için önerilen projelerden Jean Nouvel (A gazometresi), CoopHimmelblau (B gazometresi), ManfredWehdorn (C gazometresi) ve Wilhwelm Holzbauer (D gazometresi) projeleri seçilmiş ve 1999-2001 yılları arasında gerçekleştirilmiştir (Gülay, 2019) (Resim 1).

Gazometrelerin kent üzerindeki hâkimiyetine ve strüktürüne dokunulmadan bir yeniden işlevlendirilme projesi gerçekleştirilmek istenmiştir. Aynı zamanda bölgenin kent merkezinde olması sebebiyle konut ihtiyacının karşılanması ve bölgenin kimliğinin değiştirilmesi

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 düşünülmüştür. Buna yönelik yapının dış görünümü korunurken iç mekânda alışveriş merkezi, ofis ve konut işlevlerine yer vermek adına birçok değişiklik yapılmıştır (Gedik, 2019).

Yapılan değişiklikler sonucu gazhane yapılarının dış cephelerinin korunmasına rağmen iç mekânda yapılan değişiklikler sebebi ile belleğinin korunamadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 2’den de anlaşıldığı gibi Simmering Gazometreleri korunması ve muhafazası noktasında önemli çalışmalar gerçekleştirmiş olsa bile değerlerini anlamak, sürdürmek ve iletmek noktasında eksik kalmıştır. Bunun en büyük sebebi ise ekonomik nedenlerden ötürü alışveriş merkezi, konut ve ofis düzenlemelerinin iç mekânda olan etkisinin bellek izlerini silmesidir.

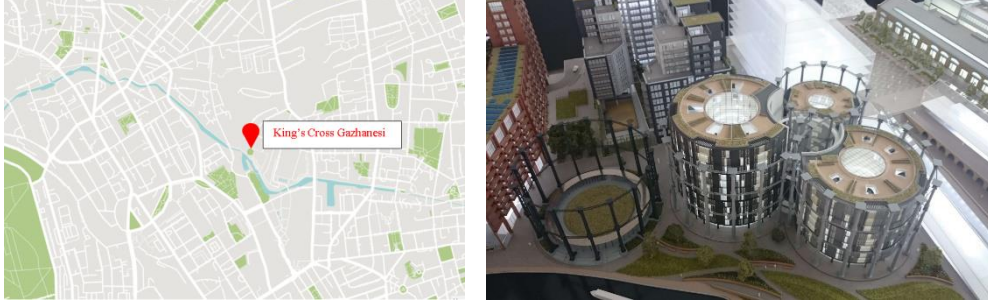
Tablo 2: Simmering Gazhanesine Ait Dublin Prensipleri Değerlendirmesi

Belgeleme ve Anlama	Koruma ve Sürdürme	Koruma ve Bakım	Sunma ve İletme
Urusları araştırma ve belgeleme, tanımlama, koruma ve miras önem ve değerlerini takdir etme	Uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alma ve uygulama	Uygun orijinal veya alternatif kullanım ile koruma	Halk ve özel sektörü bilinçlendirme
Tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutları ele alma	Envanterleri ve listeleri, etkin yönetim ve koruma politikalarının ve önlemlerinin bir parçası olarak geliştirme ve kullanma	Geri döndürülebilir fiziksel müdahale, yaş değerine, önemli iz ve işaretlere saygı	Sergiler, yayınlar, web siteleri vb. kaynaklar aracılığı ile farkındalık oluşturma ve sürdürme
Bölgenin/ ülkenin endüstriyel ve sosyoekonomik tarihi veya diğer bölgelerle bağlantılar hakkında kapsamlı bilgi aktarma	Devam eden kullanım ve işlevlerin fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlama	Yıkım, kaldırma, uyarılma süreçlerinin kaydı	
	Yapılara ve çevrelerine bütüncül koruma önlemleri uygulama		

Londra King’s Cross Gazhanesi

King’s Cross gazhanesi Londra kentinin en büyük gaz tesisi özelliğindedir ve St. Pancras İstasyonu’na yakın bir konumda bulunması nedeniyle tesise kolaylıkla ulaşılabilir (Resim 2). 1850’li yıllarda

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
inşa edilen bu gaz üretim tesisi 2000 yılında hizmet dışı bırakılana kadar sürekli genişlemiş ve işlevini devam ettirmiştir. Daha sonrasında ise dört gaz depolama tankı için yeni bir tasarım önerisi geliştirilmiştir (Manifold.press, 2021).

Resim 2. King's Cross Gazhanesinin Konumu (yazarlar tarafından düzenlenmiştir), Yeniden İşlevlendirilme Projesi Maketi (The-dots,2022)

Gaz depolama tanklarının hepsi teleskopik tank modelidir ve çerçeve strükture sahiptir. Yapım aşamasında orijinal gazometreler sökülerek restore edilmiştir, bir dizi teknolojik işlem ve bakımın ardından aynı şekilde birleştirilmiştir. Gazometrelerin aralarında en büyük olanı açık bir bahçeye dönüştürülmüştür. 35 metrenin üzerinde bir çapa sahip olan bu gazometrenin içerisinde 25 metre çapa sahip bir yeşil alan oluşturulmuştur. Üç gazometre ise konut, spor salonu, spa, ofis ve eğlence alanlarının bir arada bulunduğu 145 lüks daireyi barındıran bir yaşam alanına dönüştürülmüştür (Li, 2020) (Resim 2).

Geçmişte gaz tanklarının yükselip alçaldığı Viktoria Dönemi demir çerçevelerini barındıran bu bölge, günümüzde silindirik apartman bloklarının bulunduğu bir alana dönüşmüştür. Dönüşümü esnasında endüstriyel mirasa dikkat edilmiş ve atıfta bulunulmuştur (Arkitera a,2022).

King's Cross Gazometreleri yeniden işlevlendirilmesi yönüyle değerlendirildiğinde ise cephe noktasındaki çalışmaları dikkat çekmektedir. Konut alanlarında ve park kısmında dökme demirin öncelikle bulundurulması, olumlu olarak görülmektedir. İşlevsel yönüyle değerlendirildiğinde ise hem kamusal hem de özel işlevlerin bir arada bulunduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 3'de görüldüğü üzere King's Cross Gazometreleri yeniden işlevlendirilme kapsamında değerlendirildiğinde her ne kadar başarılı bir proje olsa da eksikleri bulunmaktadır. Koruma ve bakım, sunma ve iletme noktalarında kısmi sorunlar yaşayan gazhane yapısı, yine de Viyana'daki

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
Simmering Gazhanesinden başarılı bir yeniden işlevlendirme aşaması geçirmiştir.

Tablo 3: King's Cross Gazhanesine Ait Dublin Prensipleri Değerlendirmesi

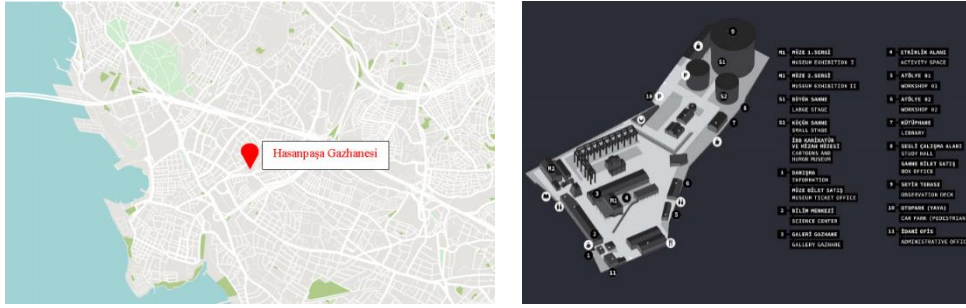
Belgeleme ve Anlama	Koruma ve Sürdürme	Koruma ve Bakım	Sunma ve İletme
Unsurları araştırma ve belgeleme, tanımlama, koruma ve miras önem ve değerlerini takdir etme	Uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alma ve uygulama	Uygun orijinal veya alternatif kullanım ile koruma	Halk ve özel sektörü bilinçlendirme
Tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutları ele alma	Envanterleri ve listeleri, etkin yönetim ve koruma politikalarının ve önlemlerinin bir parçası olarak geliştirme ve kullanma	Geri döndürülebilir fiziksel müdahale, yaş değerine, önemli iz ve işaretlere saygı	Sergiler, yayınlar, web siteleri vb. kaynaklar aracılığı ile farkındalık oluşturma ve sürdürme
Bölgenin/ ülkenin endüstriyel ve sosyoekonomik tarihi veya diğer bölgelerle bağlantılar hakkında kapsamlı bilgi aktarma	Devam eden kullanım ve işlevlerin fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlama	Yıkım, kaldırma, uyarlama süreçlerinin kaydı	
	Yapılara ve çevrelerine bütüncül koruma önlemleri uygulama		

Hasanpaşa Gazhanesi

Kadıköy'ün Hasanpaşa mevkiinde bulunan, 1892 yılında hizmete giren Hasanpaşa Gazhanesi, toplam 31 bin 495 metrekarelik bir alana yayılmaktadır (Resim 3). Yap-işlet-devret yöntemi ile kurulan gazhane yapısı 50 yıllık bir süre ile Fransızlar tarafından işletilmiştir. 1931 yılında millileştirilen, 1945 yılında ise İETT'ye devredilen gazhane yapısı 1993 yılında işlevini yitirmiştir (Büyüktaşkın ve Türkel, 2019).

Endüstriyel miras alanı olarak tescillenen Hasanpaşa Gazhanesi hem Kadıköy hem de İstanbul için oldukça önemlidir. Osmanlı endüstriyel mirasının erken dönem çalışmalarından ve Anadolu Yakası'nın ilk endüstriyel yapılarından. 1800'lü yıllarda Anadolu Yakası'nın gaz ihtiyacını karşılamak amacıyla Hasanpaşa mevkiinde bir gazhane yapılmasına ve Fransız sanayici Charles George tarafından işletilmesine

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 karar verilmiştir. Charles George'un sahip olduğu Kadıköy-Üsküdar ve Anadolu Yakası Havagazı Şirketi, 1926 yılında Yedikule Gazhanesini de satın alarak bünyesine katmıştır. Sonrasında ise işletme imtiyazlarını ve tesis yapılarını 1931 yılında İstanbul Elektrik Şirketine devretmiştir. İstanbul Elektrik Şirketi'nin millileştirilmesi ile beraber havagazı şirketi ayrılarak müstakil bir şekilde üretime devam etmiştir. Şirketin zarar etmesi ile birlikte 1945 yılında devlet tarafından satın alınarak İstanbul Elektrik Tramvay Tünel İdaresine bağlanmıştır. Zamanla yeni fırınlar eklenmiş ve Anadolu Yakası'nın gaz ihtiyacının üzerinde bir üretim yapar hale gelmiştir. Talep azalması ve maliyetin artması gibi sebeplerden dolayı 13 Haziran 1993 yılında kapatılarak kaderine terk edilmiştir (Arkitera b, 2022).

Resim 3. Hasanpaşa Gazhanesinin Konumu (yazarlar tarafından düzenlenmiştir) Müze Gazhanede Bulunan İşlevler (Kavut ve Selçuk, 2022)

Terk edildikten sonra alandaki gazometreler sökülerek satılmıştır. Bölge hurdaların ve çöplerin depolandığı bir alan haline gelmiştir. Bazı dönemlerde kömür deposu, otobüs garajı, İETT deposu olarak kullanılmıştır. 1994 yılında ise endüstriyel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Koruma Kurulunun kararına rağmen 1995 yılında izinsiz yıkım ve söküm yapılması sebebiyle soruşturma açılmıştır. 1996 yılında ise gerekli rölöve çalışmaları tamamlanarak koruma için adımlar atılmaya başlanmıştır (Timetoast,2022).

Yeniden işlevlendirilmesi kapsamında kültür merkezine dönüştürülen Hasanpaşa Gazhanesinde enerji sistemleri müzesi bulunmaktadır. Bununla beraber bilgi tüneli, uluslararası sergi salonu, açık pazar alanı, atölye, çok amaçlı gösteri salonu, çocuk bilgi evi, kütüphane, seyir terası, restoran ve kafeterya, otopark ve fuaye alanları yer almaktadır (Müze gazhane, 2022).

Hasanpaşa gazhanesi yeniden işlevlendirilmesi yönüyle ele alındığında başarılı bir örnek olarak önümüze çıkmaktadır. Kapatılmasından

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
sonra kontrolsüz yıkım ve sökümler geçirmiş olsa da işlevsel yönüyle ve korunması açısından oldukça başarılı bir örnektir (Tablo 4).

Tablo 4: Hasanpaşa Gazhanesine Ait Dublin Prensipleri Değerlendirmesi

Belgeleme ve Anlama	Koruma ve Sürdürme	Koruma ve Bakım	Sunma ve İletme
Unsurları araştırma ve belgeleme, tanımlama, koruma ve miras önem ve değerlerini takdir etme	Uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alma ve uygulama	Uygun orijinal veya alternatif kullanım ile koruma	Halk ve özel sektörü bilinçlendirme
Tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutları ele alma	Envanterleri ve listeleri, etkin yönetim ve koruma politikalarının ve önlemlerinin bir parçası olarak geliştirme ve kullanma	Geri döndürülebilir fiziksel müdahale, yaş değerine, önemli iz ve işaretlere saygı	Sergiler, yayınlar, web siteleri vb. kaynaklar aracılığı ile farkındalık oluşturma ve sürdürme
Bölgenin/ ülkenin endüstriyel ve sosyoekonomik tarihi veya diğer bölgelerle bağlantılar hakkında kapsamlı bilgi aktarma	Devam eden kullanım ve işlevlerin fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlama	Yıkım, kaldırma, uyarılma süreçlerinin kaydı	
	Yapılara ve çevrelerine bütüncül koruma önlemleri uygulama		

Kuzguncuk Gazhanesi

Kuzguncuk Gazhanesi, 1862 yılında Beylerbeyi Sarayı'nın aydınlatılması ve ısıtılması amacıyla Üsküdar'ın Kuzguncuk mevkiinde Baba Nakkaş Sokak'ta inşa edilmeye başlanmıştır. Gas De France şirketi tarafından başlanılan inşa faaliyetleri 1864 yılında tamamlanmış ve Anadolu Yakası'nın ve Üsküdar'ın ilk modern sanayi yapısı olmuştur. Açıldığı tarihten itibaren 76 yıl kesintisiz olarak hizmet eden gazhane, 1920'li yıllarda Anadolu Yakası'nda elektriğin yaygınlaşması sebebiyle 1940 yılında işlevini sonlandırmıştır (Kültürenvanteri b,2022).

Endüstriyel tarihimizin ilk sanayi tesislerinden biri olan Kuzguncuk Gazhanesinin kullanıma elverişli olan makine ve metal bölümleri sökülerek Kadıköy'deki Hasanpaşa Gazhanesine taşınmıştır. Kuzguncuk Gazhanesinin yapılarının zamana direnebilen taş duvarları ve gazometreler, Anıtlar

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
Yüksek Kurulu tarafından, Beylerbeyi Sarayı'nın müstemilatı olarak birinci sınıf tarihi eser sayılarak kayıtlara geçmiştir (Üsküdaristanbul,2022).

Resim 4. Kuzguncuk Gazhanesinin Konumu (yazarlar tarafından düzenlenmiştir), Mevcut Durumu (Gadarchitecture,2022)

Yapının işlevsiz kaldığı süreç tam olarak bilinmemekle birlikte, mantar üretimi yapıldığı sonrasında domuz üretim çiftliği olarak kullanıldığı söylenmektedir (Üsküdaristanbul,2022). Yapının yeniden işlevlendirilmesi sırasında, mevcut yapıların temeli ve duvarlarının restorasyonu sonucu ortaya çıkan kapalı alanlarda, konferans salonu, sergi ve seminer salonları, kütüphane; açık alanlarda ise spor ve rekreasyon alanları planlanmıştır. Yapı duvarlarının büyük ölçüde tahrip olması, mevcut duvarların onararak korunması ve yapıların özgünlükleri ile gerçekleştirilecek özenli bir restorasyon çalışmasını gerekli kılmıştır (Özolcay, 2018).

Yapının yeniden işlevlendirilmesi sırasında ayakta kalan duvarlar tamamen korunmuş, eksik kısımların tamamlanması sırasında özgün yapıdan ayırt edilebilmesini sağlamak amacıyla, yeni malzemeler ve teknikler kullanılmıştır. Bu yöntem ile eski ve yeninin bulunduğu palimpsest bir mekân oluşturulmak istenmiştir (Özolcay, 2018).

Yeniden işlevlendirilmesinde 2500 metrekare kapalı alan oluşturulmuştur. Bu kapalı alanlarda konferans salonu, sergi salonları, lokanta ve kafe, seminer odaları, okuma salonu, bahçe, spor alanları ve yüzme havuzu bulunması planlanmıştır. Planlanan konferans salonu ana binanın zemin ve bodrum katlarında bulunmakta ve 250 kişiye hizmet etmektedir. Büyük gazometre lokanta, küçük gazometre kafe olarak işlevlendirilmiştir. Tesisin bahçesinde yürüyüş parkurları, tenis kortu, çocuk parkı, dinlenme alanları ve otopark bulunmaktadır (Büyüktaşkın ve Türkel, 2019).

Endüstriyel miras alanı değerindeki Kuzguncuk Gazhanesinin binaları sosyal, kültürel ve sportif olarak yeniden işlevlendirilerek çağdaş

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
 bir tesis oluşturmayı hedefleyen tasarım ve restorasyon çalışmaları maddi yetersizlikler sebebi ile duraklatılmıştır. Yapının içerisindeki makine ve metallere taşınması sebebiyle endüstriyel müze ya da sergi alanı olarak değerlendirilememektedir. Ancak az müdahale ile gerçekleştirilen tasarım ve restorasyonu nedeniyle bölgenin kimliğine katkısı olacağı öngörülmektedir. Tablo 5’de de görüldüğü üzere bazı noktalarda eksiklikleri olsa da olumlu bir yeniden işlevlendirme projesi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 5: Kuzguncuk Gazhanesine Ait Dublin Prensipleri Değerlendirmesi

Belgeleme ve Anlama	Koruma ve Sürdürme	Koruma ve Bakım	Sunma ve İletme
Uysurları araştırma ve belgeleme, tanımlama, koruma ve miras önem ve değerlerini takdir etme	Uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alma ve uygulama	Uygun orijinal veya alternatif kullanım ile koruma	Halk ve özel sektörü bilinçlendirme
Tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutları ele alma	Envanterleri ve listeleri, etkin yönetim ve koruma politikalarının ve önlemlerinin bir parçası olarak geliştirme ve kullanma	Geri döndürülebilir fiziksel müdahale, yaş değerine, önemli iz ve işaretlere saygı	Sergiler, yayınlar, web siteleri vb. kaynaklar aracılığı ile farkındalık oluşturma ve sürdürme
Bölgenin/ ülkenin endüstriyel ve sosyoekonomik tarihi veya diğer bölgelerle bağlantılar hakkında kapsamlı bilgi aktarma	Devam eden kullanım ve işlevlerin fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlama	Yıkım, kaldırma, uyarlama süreçlerinin kaydı	
	Yapılara ve çevrelerine bütüncül koruma önlemleri uygulama		

4. YEDİKULE GAZHANESİ

Çalışma alanı kapsamında değerlendirilecek olan alan Yedikule Gazhanesidir. Yedikule gazhanesi hem çevresindeki tarihi doku hem de doğal alanları ile güçlü bir endüstriyel miras alanıdır. Ancak henüz yeniden işlevlendirmesi gerçekleşmeyen bu alanın kısa süre önce restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Çalışma kapsamında bu alan üzerine değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Resim 5. Yedikule Gazhanesinin Konumu (yazarlar tarafından düzenlenmiştir), Tarihî Hava Fotoğrafi (Eskiistanbul,2022)

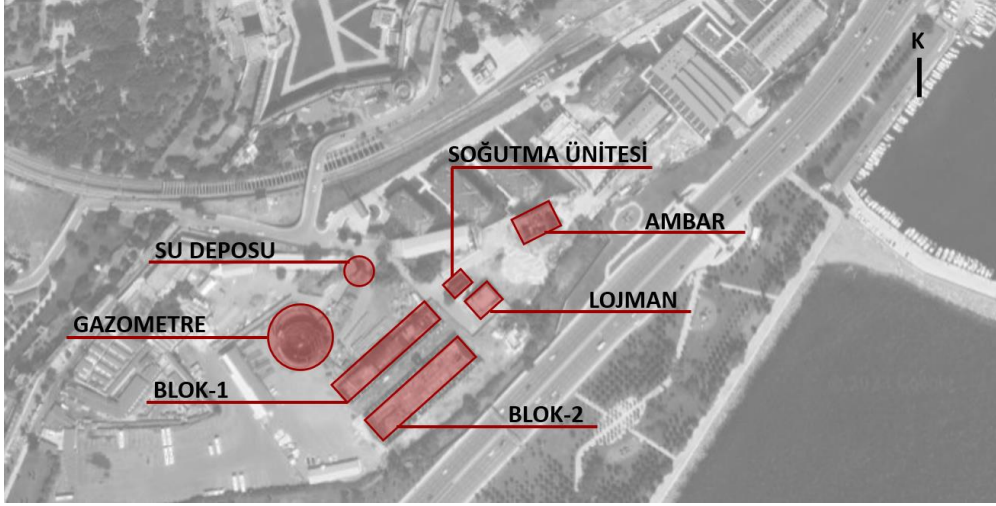
Gazhane Fatih İlçesi'nin İmrahor Mahallesi'nde bulunmaktadır (Resim 5). Gazhanenin inşası için bu alanın seçilmesinin en büyük nedeni fabrika inşaatı için malzemelerin ve makinelerin gemi ile taşınabilmesi ve bölgede kalabalık bir nüfusun bulunmamasıdır (İstambultarihi,2022). 1873 yılında Osmanlı Devleti'nde kentin düzeni, temizliği ve korunumu ile ilgilenen kurum olan Şehremaneti tarafından başlanılan yapım çalışmaları 1880 tarihinde son bulmuş ve tesis gaz üretimine başlamıştır. Tesisin diğer bir özelliği ise cadde, sokak ve iç mekân aydınlatması için kullanılacak ilk gazhane olmasıdır. Yani elde edilen gaz, ilk olarak İstanbul halkının ihtiyacını karşılayacaktır (Mazak, 2015).

Şehremaneti gazhanenin yapımını Société Ottomane Pour L'eclairage de la Ville (Osmanlı Şehir Aydınlatma Cemiyeti) isimli Fransız bir şirkete vermiştir. 52.000 m²'lik bir alanı kaplayan tesiste üretim yapıları, katran ayırıcılar, vinç, imbik kazanları, yıkama tesisi, ambar, kantar binası ve idari binalar bulunmaktadır. Gaz üretimini sürdüren tesis 1945 yılında İETT'ye devredilmiştir (Büyüктаşkın ve Türkel, 2019). Avrupa yakasının enerji ihtiyacını 1990'lara kadar karşılayan gazhane, 1945 yılından 1993 yılına kadar işlevini sürdürmüştür. Fonksiyonlarını tamamen yitirdikten sonra diğer gazhane yapıları gibi atıl bir alana dönüşen Yedikule Gazhanesi, aynı zamanda "endüstriyel miras" olarak nitelendirilmektedir. Gazhane kompleksinin bulunduğu alan ise birinci dereceden kentsel-arkeolojik ve kentsel-tarihi sit alanı olarak kabul edilmektedir.

Yedikule Gazhanesi'nin bulunduğu konum tarihi yarımadanın kara ve deniz surlarının birleştiği noktadır. Alanın bu tarihi alanlara (zindan, sur vb.) yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda kentsel bellek açısından değerli olduğu görülmektedir. Ancak uzun yıllar boyunca eski İETT otobüslerinin depolandığı, çeşitli metal yığınlarının bulunduğu, hurdaların

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 ve çöplerin biriktiği bir mekân olarak varlığını sürdürmüştür (Kültürenvanteri a, 2022).

Resim 6. Yedikule Gazhanesi Yapıları (yazarlar tarafından düzenlenmiştir)

2022 yılı Ocak ayı itibariyle alanın yeniden işlevlendirilmesi için şantiye çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan rapor ve restitüsyon projeleri yardımı ile yapıların eski işlevlerine ve günümüzdeki fiziksel durumlarına yer verilecektir.

Blok-1

Geçmişteki işlevi “*Transportör WD Fırınları*” olan blok-1 yapısı dikdörtgen bir plana sahiptir. Blok-2 yapısı ile yan yana bulunmaktadır. İçerisinde bulunan fırınlarda kömürler yanmadan ısıtılarak neminden arındırılması sağlanmaktadır. Günümüze ulaşan herhangi bir makine donanımı mevcut değildir. İşlev ve donanımını tamamen yitirmiş olan yapının cepheleri ise kısmen sağlam durumdadır (Resim 7).

Blok-2

Yapı, hemen güneyinde bulunan Blok-1 ile benzer bir kuruluşa sahip olmakla birlikte daha küçük boyutludur. İşlev ve donanımını tümüyle yitirmiş bir şekilde günümüze ulaşmış olan yapının cepheleri kısmen sağlam durumdadır. Yapının çatısı tümüyle yıkılmış ve yok olmuştur (Resim 7).

Gazometre

Poligonal bir yapıya sahip olan gazometre yapısı yaklaşık 2 metrelik bir kaidenin üzerinde bulunmaktadır. Kaidenin üzerinde ise üç sıra halinde kafes sistemi yer almaktadır. Çelik malzemeye sahip olan gazometre

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 yapısının kafesleri, çelik kolon ve kirişlerin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Resim 7).

Resim 7. Blok-1, Blok-2, Gazometre (İBB Rölöve ve Sanat Tarihi Raporu, 2017)

Lojman

Tesiste bulunan betonarme lojman yapısı ayakta ve sağlam olmasına rağmen bakımsız görünmektedir. Yapıdaki ahşap kapı ve pencerelerin bir kısmı yok olmuştur (Resim 8).

Resim 8. Yedikule Gazhanesi Lojman, Ambar Binası, Su Kulesi, Soğutma Ünitesi (İBB Rölöve ve Sanat Tarihi Raporu, 2017)

Ambar Binası

Blok-1 ve blok-2 gibi dikdörtgen plana sahip olan ambar binası tek katlı olarak inşa edilmiştir. İşlevi ve donanımı kaybolmuş, bakımsız ve atıl halde bulunan bu yapı, ayakta ve sağlam görülmektedir ancak çatısı tamamen yıkılmış ve yok olmuştur (Resim 8).

Su Kulesi

Silindirik biçimli su kulesi yapısı, bir gövde ve üzerine yerleştirilmiş dışa taşan bir başlıktan oluşturulmuştur (Resim 8).

Soğutma Ünitesi

Dikdörtgen plana sahiptir (Resim 8). Cepelerde ahşap kaplamalar bulunmaktadır. Yedikule Gazhanesinin ayakta kalan yapıları restorasyonu

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 öncesi İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan raporlar yardımıyla açıklanmıştır (İBB, 2017).

Alan Fatih ilçesinde geniş bir alanda var olma çabası vermektedir. Atıl durumuna birçok kurum tarafından çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

Yaratıcı fikirlerin inşaat sektörünün gelişiminde alüminyum teknolojisini kullanmasını teşvik etmek amacıyla sektörün öncü kuruluşlarından Çuhadaroğlu Holding her yıl, ulusal, tek kademeli öğrenci proje yarışmaları düzenlemektedir. 2016 yılında gazhane alanını sanatsal ve kültürel aktivitelere ev sahipliği yaparak kent hayatına kazandırmayı hedefleyerek yarışmalarını düzenlemişlerdir. Bu kapsamda Yedikule Gazhanesi projesinde işlev Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi olarak belirlenmiştir (Çuhadaroğlu, 2016; Arkitera c,2016).

2018 yılında CM mimarlık tarafından BİMTAŞ için çizilen proje ise 100.000 m² den büyük bir alanı kapsamaktadır. Bu geniş alandaki yeniden işlevlendirme projesi otel, amfi, dükkanlar sergi alanları, atölyeler, restoran ve gastronomi müzesi işlevlerini içermektedir (Cmmimarlık,2023).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi birlikteliği ile yürütülen, Yedikule Zindanları ve tarihi surların restorasyonunu da içeren bütüncül projenin Yedikule gazhanesi etabında önemli bir aşama kaydedildiği, inşaat ve restorasyon faaliyetleri devam eden alanın kültür merkezi olarak hizmet edeceği belirtilmektedir (Sözcü,2022; İBB,2022).

SONUÇ VE ÖNERİLER

18. yüzyılda başlayan sanayileşme hareketlerinin topluma kazandırdığı en önemli yeniliklerden biri yapı ve sokakların havagazı kullanımı ile aydınlatılması için kurulan gazhaneler olmuştur. Osmanlı döneminde, gazhanelerin kurulmasına ve çeliğin yapı malzemesi olarak kullanımına 19. yüzyılda başlanılmıştır. Çelik strüktürlü yapıların en çok dikkat çekenlerinden biri olan gazhane tesislerindeki gazometreler, büyük hacimsel boyutlara ve yapısal farklılıklara sahiptir. Aydınlatma alanında elektriğin kullanılmaya başlanmasından dolayı birçok gazhane tesisi ve gazometrelerin kullanımına son verilmiştir (Büyüktaşkın ve Türkel, 2019).

Dünya’da ve ülkemizde endüstriyel miras yapılarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda en çok dikkat edilmesi gereken hususlardan biri toplumsal bellek korunumudur. Toplumsal belleği korunmadan yeniden işlevlendirilen endüstriyel alanlarda kimlik kaybı meydana gelmektedir. İncelediğimiz ilk örnek olan Viyana gazometrelerinde kimlik kaybı gözlemlenmektedir. King’s Cross gazhanesinde ise yine konut işlevi ile dönüştürülmüş olsa da kamusal

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 alanları ve malzeme tercihinin geçmişle kurduğu ilişki nedeniyle kimlik kaybının daha az olduğu değerlendirilebilir.

Tablo 6. Yapı işlevlendirme sürecinin Dublin İlkeleri kapsamında değerlendirilmesi (S: Viyana Simmering, KC: Londra King's Cross, H: Hasanpaşa, K: Kuzguncuk Gazhaneleri)

Belgeleme ve Anlama		Koruma ve Sürdürme		Koruma ve Bakım		Sunma ve İletme	
Unsurları araştırma ve belgeleme, tanımlama, koruma ve miras önem ve değerlerini takdir etme	S	Uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alma ve uygulama	S	Uygun orijinal veya alternatif kullanım ile koruma	S	Halk ve özel sektörü bilinçlendirme	S
	KC		KC		KC		KC
	H		H		H		H
	K		K		K		K
Tarihi, teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutları ele alma	S	Envanterleri ve listeleri, etkin yönetim ve koruma politikalarının ve önlemlerinin bir parçası olarak geliştirme ve kullanma	S	Geri döndürülebilir fiziksel müdahale, yaş değerine, önemli iz ve işaretlere saygı	S	Sergiler, yayınlar, web siteleri vb. kaynaklar aracılığı ile farkındalık oluşturma ve sürdürme	S
	KC		KC		KC		KC
	H		H		H		H
	K		K		K		K
Bölgenin/ ülkenin endüstriyel ve sosyoekonomik tarihi veya diğer bölgelerle bağlantılar hakkında kapsamlı bilgi aktarma	S	Devam eden kullanım ve işlevlerin fiziksel ve ekonomik sürdürülebilirlikleri için yeterli koşulları sağlama	S	Yıkım, kaldırma, uyarlama süreçlerinin kaydı	S		S
	KC		KC		KC		KC
	H		H		H		H
	K		K		K		K
		Yapılara ve çevrelere bütüncül koruma önlemleri uygulama	S				
			KC				
			H				
			K				

İncelenen örneklerde de görülmektedir ki endüstriyel miras olarak nitelendirilen gazhane yapılarının dönüşümünde birçok alternatif bulunmaktadır. Ancak dönüşümü sırasında endüstriyel öğelere ve tesisin tarihine dikkat edilmeyen projeler toplumsal bellek kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle yeniden işlevlendirilmesi kapsamında dikkat edilmesi gereken Dublin prensipleri üzerinde daha detaylı durulmalıdır. Çalışma kapsamında kullanılan ve gazhane yapılarının yapı ve kimlik korunumlarına dikkat çeken tablolar bu prensipler yardımı ile oluşturulmuştur (Tablo 6).

İncelenen yapıların tümünün sorunlarının bütüncül olarak tespit edildiği, koruma sürecinde yasal düzenlemelerin ve uygulamaların yerinde olduğu, yıkım ve inşaat süreçlerinin doğru şekilde kayıt altına alındığı, endüstriyel işlevleri ve tarihi süreçleri ile ilgili bilgilendirmelerin yapıldığı tespit edilmiştir. Geçmişe dair izlerin/ belleğin korunumu ile ilgili sorunlar gözlenmiştir.

İstanbul Yedikule Gazhanesi günümüzde kent içinde kalmış ve yeniden işlevlendirilmemiş değerli bir endüstriyel alandır. Tesisin sahip olduğu endüstriyel miras potansiyelinin yanı sıra, çevresindeki tarihi doku ve yeşil doku ile kurduğu ilişki Yedikule Gazhanesinin çok önemli bir kentsel açık alan olduğunu göstermektedir. Tarihi ve yeşil doku ile kurduğu ilişkiler alanın yeniden işlevlendirilmesi ile daha da güçlendirilmelidir. Bununla beraber incelenen örneklerde de görülmektedir ki kültürel işlevler yüklenen tarihi yapıların bellek korunumu yönünden olumlu yanları daha çok dikkat çekmektedir. Kültürel işlevlerle yeniden değerlendirilen gazhane yapıları ise bu önemli maddeler konusunda başarılı bulunmaktadır. Bu nedenle tarihi ve yeşil dokusu kuvvetli olan Yedikule Gazhanesinin tüm planlanan ve uygulamaya konmuş olan kültürel işlevler ile dönüşümü alanın güçlü yanlarını daha çok ortaya çıkaracaktır. Aynı zamanda alandaki endüstriyel mirasın da kültürel işlevlerle birlikte sunulması bellek korunumu noktasında oldukça olumludur.

Eskime ve köhneme sürecinde yapısal deformasyonları gün geçtikçe artan ve yakın çevresi için tehdit oluşturan tüm yapı ve alanların yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılması kentsel belleğin ve yapıların korunması açısından en doğru yöntemlerden biridir. Tarihleri, görkemli mirasları, gösterişli binaları ve geniş açık yeşil alanları ile endüstriyel alanlar yeniden işlevlendirme ve dönüşüm çalışmalarının cazip materyali olmaya yıllarca devam edeceklerdir. Endüstri mirasının doğru belgelenmesi, korunması, bakımı ve sunumunun sağlanması amacıyla kabul edilen Dublin İlkeleri kapsamında işlevlendirme çalışmalarının değerlendirildiği bu çalışma yardımıyla Yedikule Gazhanesini en doğru şekilde yaşatacak işlevlendirmenin de kültürel tabanlı olması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Arkitera a (2022). Gaz Deposu Havzasının Parka Dönüşümü <https://www.arkitera.com/haber/gaz-deposu-havzasinin-parka-donusumu/>, adresinden 15.12.2022 tarihinde alınmıştır.

Arkitera b (2022). Hasanpaşa Gazhanesinin Bilinemeyen Geleceği <https://www.arkitera.com/haber/hasanpasa-gazhanesinin-bilinmeyen-gelecegi/> adresinden 15.12.2022 tarihinde alınmıştır.

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
Arkitera c (2022). Çuhadaroğlu Alüminyum 2016 Öğrenci Proje Yarışması <https://www.arkitera.com/etiket/cuhadaroglu-aluminyum-2016-ogrenci-proje-yarismasi/adresinden> 02.03.2023 tarihinde alınmıştır.

Büyüktaşkın, H. A. A. ve Türkel, E. (2019).Geçmişten Günümüze Gazometre Yapıları ve Dolmabahçe Gazometresi İçin Olası İşlevlendirme Önerileri,*TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (19), 55-74.

Cmmimarlik (2023). Yedikule Gazhanesi, <https://cmmimarlik.com.tr/proje/yedikule-gazhanesi/adresinden> 02.03.2023 tarihinde alınmıştır.

Çuhadaroğlu (2016).<https://cms.cuhadaroglu.com/uploads/%C3%96%C4%9Frenci%20Proje%20Yar%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1%202016.pdf>adresinden 02.03.2023 tarihinde alınmıştır.

Ercivan, A. (2004).“Gazhanelerin Yeniden İşlevlendirilmesi”,[Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Eskiistanbul (2022) Yedikule Hava Fotoğrafı, <http://www.eskiistanbul.net/4760/yedikule-hava-fotografi-1952>adresinden 21.11.2022 tarihinde alınmıştır.

Gadararchitecture (2022). Gazhane İstanbul www.gadarchitecture.com/tr/gazhane-istanbul, adresinden 21.11.2022 tarihinde alınmıştır.

Gedik, Ü. (2019).“İşlevselliğini Yitiren Kent İçi Sanayi Alanlarının Dönüşümü: Ankara İli İskitler Küçük Sanayi Sitesi Örneği”[Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Gülay, A. (2019).“Endüstriyel Mirasın Korunması Ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Zonguldak İli Örneği”[Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Icomos (2023) Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının korunması için ICOMOS-TICCIH ortak ilkeleri Çeviri: Zeynep Ahunbay, 2017 [.http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0914779001536912340.pdf](http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0914779001536912340.pdf) adresinden 01.02.2023 tarihinde alınmıştır.

İBB (2017), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı, Kültür Varlıkları Projeler Müdürlüğü, Yedikule Gazhanesi Yenileme Alanı Rölöve Proje Raporu.

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
İBB (2022). Müze Gazhaneye Kardeş
Geliyor <https://www.ibb.istanbul/arsiv/40375/muze-gazhaneye-kardes-geliyor>
adresinden 18.07.2022 tarihinde alınmıştır.

İlknur, A. R. ve Başar, M. E. (2021). Mimari Miras Yapılarına Önerilen Yeni İşlevlerin Kullanıcı Katılımlı Seçim Sonuçlarının Bellek Aktarımı Bağlamında Değerlendirilmesi: Uluğaç Rum Okulu Örneği, *Humanities Sciences*, 16(2), 86-106.

Karıptaş, S.F., Erdinç, J. ve Diçer, B. (2015). Endüstriyel Mirasın Kentlerdeki Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi, 2nd International Sustainable Building Symposium, 512-516.

Kavut, E. ve Selçuk, H.E. (2022). Tarih Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinde Parazit Mimari Kullanımı: Santral İstanbul ve Müze Gazhane, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (25), 198-220.

Kültürenvanteri a (2022). Yenikule Gazhanesi <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/yedikule-gazhanesi/#16/40.990723/28.923069>, adresinden 06.10.2022 tarihinde alınmıştır.

Kültürenvanteri b (2022). Kuzguncuk Gazhanesi <https://kulturenvanteri.com/arastir/d/?ara=kuzguncuk+gazhanesi> adresinden 11.05.2022 tarihinde alınmıştır.

Li, H. (2020). History, Types and Regeneration of Gasholders. 2nd International Conference on Architecture: Heritage, Traditions and Innovations (AHTI 2020), 318-324, Atlantis Press.

Manifold.press (2021). Gazometrelerin Potansiyeli, <https://manifold.press/gazometrelerin-potansiyeli>. adresinden 23.11.2021 tarihinde alınmıştır.

Mazak, M. (2015). İstanbul Gazhaneleri, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, <https://istanbultarihi.ist/358-istanbul-gazhaneleri>, adresinden 06.10.2022 tarihinde alınmıştır.

Mimarlikdergisi, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=marlik&DergiSayi=407&RecID=4114>, adresinden 06.10.2022 tarihinde alınmıştır.

Müzegazhane, <https://muzegazhane.istanbul/> erişim tarihi: 11.05.2022

Özden, P. P. (2002). "Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği" [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Gazhanelerde Dönüşümün Dublin İlkeleri... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023

Özolcay, Ö. (2018). “Tarihi Endüstriyel Yapılarda Yeniden İşlevlendirme ve Kuzguncuk Gazhanesi Örneği” [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Maltepe Üniversitesi.

Öztürk, S. S. ve Koramaz, E. K. (2020). Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesi ve Londra CoalDropsYard Alışveriş Merkezi Örneği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 3(1), 121-135.

Polyucee,

http://www.polyucee.hk/cecspoon/1wbt/Case_Studies/Gasometer_City/pic01_plan.jpgerişim tarihi: 21.11.2022

Saral, D.U. (2022) Yedikule’de Palimpsest, https://xxi.com.tr/i/yedikulede-palimpsest_2017_ adresinden 15.12.2022 tarihinde alınmıştır.

Sözcü (2022). İmamaoğlu Duyurdu Yedikule Gazhanesi Açılıyor, <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/imamoglu-duyurdu-yedikule-gazhanesi-aciliyor-7255852/>adresinden18.07.2022 tarihinde alınmıştır.

Tabak, D. (2011). “Endüstriyel Miras Alanlarında Peyzaj Tasarımı Yaklaşımı Yedikule Gazhanesi Örneği” [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

The-dots, <https://the-dots.com/projects/kx-gasholders-argent-kings-cross-regeneration-masterplan-162040>, adresinden 15.12.2022 tarihinde alınmıştır.

Timetoast, <https://www.timetoast.com/timelines/hasanpasa-gazhanesi>,adresinden 11.05.2022 tarihinde alınmıştır.

Üsküdaristanbul,

<https://www.uskudaristanbul.com/firmadetay.asp?id=1410ü>adresinden 11.05.2022 tarihinde alınmıştır.

Yavaşoğlu, F. ve Özgül, C. G. (2020). Endüstri Mirasının Korunması ve Dönüşümü: Malatya Şeker Fabrikası Yerleşkesi Örneği. *İDEALKENT, 11*(Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı), 972-996.